

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

CORRECTIONS AND NOTES TO AGADATH SHIR HASHIRIM.

IN the corrections and notes to the text of the *Agadath Shir Hashirim*, which has appeared in this REVIEW (Vol. VI., pp. 673-697, and Vol. VII. pp. 145-163), frequent use was made of the following works, which therefore it will be convenient to quote by initials. They are:—

1. MS. De Rossi (in Parma), No. 626, the first five leaves of which contain fragments of our text which have been copied for me by M. Alberto Orvieto, the present Rabbi of Parma. The variations which this MS. offers are marked with F.

2. The *Yalkut Shimoni*, who in his compilations to the *Song of Songs* often made use of the *Agadath Shir Hashirim*. That this *Yalkut* does not always refer to the editions was already recognised by R. Meir Benveniste in his *אבות אבות*. I shall quote this *Yalkut* with the initials YS., giving, when referring to *Shir Hashirim*, the number of the paragraph and the page (of the Frankfort edition). Of course, all these references refer to the second part. To references to other parts of this *Yalkut* the numbers I. or II. will be added, the former including the whole of the Pentateuch, the latter extending over the *Prophets* and the *Hagiographa*.

3 *Yalkut Machiri*, of which we have now the *Yalkut* on Isaiah=YM.Is., printed by Mr. J. Spira (Berlin, 1894); the *Yalkut Machiri* on the Minor Prophets (MS. in the British Museum Harl., 5705)=YM.MP., and the *Yalkut on Psalms* (Oxford MS., Cat. Neubauer, 167)=YM.Ps.

4. The *Midrash Haggadol* to the Pentateuch, MS. in my possession = MH.

5. The Commentary on *Song of Songs* by R. Moses b. Samuel Ibn Tabbon (Lyck, 1874)=MT. In this Commentary passages are occasionally given from *בראשית רבה פ' ויצא*, which are only to be found in our *Agadath Shir Hashirim*. I must, however, state that the Oxford MS. of this commentary (Cat. Neub.

1278) omits all those passages. They are indeed strange to the whole tendency of this philosophic author.

6. The Midrashim to the Pentateuch, namely, *Genesis Rabbah* = GR., *Exodus Rabbah* = ER., *Leviticus Rabbah* = LR., *Numbers Rabbah* = NR., and *Deuteronomy Rabbah* = DR. To the *Shir Hashirim Rabbah*, which is also called *Midrash Chazitha* I shall refer with CH., giving always chapter and verse and the paragraph within the latter, as in the Wilna edition.

7. *Aboth d'Rabbi Nathan* (ed. Schechter) = ARN.

8. The *Pesikta d'R. Kahana*, ed. Buber = *Pesikta K.* (or PK.), and the *Pesikta Rabbathi*, ed. Friedmann = *Pesikta R.* (or PR.).

All the other Midrashim as well as the various tractates of the Babylonian and Jerusalemic Talmudim will be quoted with their full title. The parallels from MSS. will be given in full; with regard to those to be found in printed works, I shall mostly confine myself to the mere reference which the reader is expected to look up. In my struggle after brevity I also left it to the student to supply the references to the quotations from the Scriptures, as well as to correct them, which can be done easily enough by aid of a concordance and a Bible. On the other hand I spared no labour and no trouble to furnish him with ample extracts from MSS. and rare prints which either form parallels to the *Agadath Shir Hashirim*, or may in some way throw light on the nature and the date of this strange composition. I hope that in many cases these parallels will prove helpful towards elucidating our corrupt text, though many a riddle still remains.

L. 1-5. ר"נ—בריותיו, R. Moses Tako, in *Ozar Nechmad*, III. 74, בריש מדרש שה"ש ר' נתן אום' אף שיר השירים מה"ש אמרוהו, המשוררים לפני מ"ה הקב"ה ואומרים ק'ק' See also below, I. 264. יין הרקת The Commentary of R. Eleazar of Worms, ג' שירות כאן כנגד ק'ק'.

L. 5-15. החמה—במרומו, see CH., III. 11, § 2 and YS., § 980, p. 175 a.

L. 15-17. ד"א—ובמלחמה, YS. *ibid.* Cp. CH., II. 2, § 2.

L. 19-18. כנגדן—להקב"ה. See *Sifre*, 134b. Cp. below.

L. 20-28. ד"א—לשלמה. For some parallels see *Mishna Yadayim*, III. 5; *Aboth*, III. 17; *Pesikta R.* 59a; *Midrash Mishle*

(ed. Buber), 1a. R. Isaak סהולה, in his commentary in MS. (Cat. Neubauer, No. 343), ואמר ר"ע אלו לא נתנה תורה דיים היה לישראל, בשה"ש וכדי לנהוג את העולם.

L. 29-40. אחד—וגו'. See GR., LXIV. 8, and LVI. 2. The *Midrash Haggadol* has a passage, אליעזר אומר, נלכה עד כה ר' אליעזר אומר, לראות מה יהיה בסוף כה שנ' לו כה יהיה זרעך מלמד שהראהו הקב"ה לאברהם מזלו של יצחק ושמו כה שנ' כה יהיה זרעך ויש אומרים מקום מקדש הראהו שנ' ויאמר לו כה אמר לו עתידין כהנים לעמוד מבניך והן פורשין את כפיהן במקום הזה ומברכין את ישראל ואמ' כה יהיה זרעך ואמ' בברכת כהנים כה תברכו. Cp. also GR., XLIII. 8.

L. 41-50. משיח—עולמות. See *Midrash Tillim*, XXI.; cp. *Sukkah*, 52a. The passage is corrupt. Perhaps we ought to read in l. 49 והן ואיין instead of והן.

L. 50-54. אמר לשלמה—ג' שירים. CH. I. 1, § 9 and 11, and also *Pesikta R.*, 58b, seq. See in particular אחד וכן שיר אחד אותיות דר"ע וכן שיר אחד, after which, as it seemed, followed the שמות ע'. See P. Matatyah Delakrut's Commentary to the ע' שמות יש לו להק"בה וכנגדן ע' שעות שיערי אורה למטטר..... ונתבארו כולם באלפא ביתא הארוך דר"ע ובמדרש שה"ש. Cp. Brüll's *Jahrb.* I. 224.

L. 55-56. היאך—להקב"ה, see below, l. 82.

L. 57. לאור—הטוב. See GR., III. 6. Cp. *Pesikta R.*, 118a, text and notes.

L. 58. המים והרוח וכו'. See Chapters of R. Eliezer, III., and note 31 of Loria's Commentary. Cp. ER., XV. 22.

L. 59-60. שלשה ספרים—משהוקין. CH. I. 1, § 10.

L. 61-77. שלש מעלות—הרוחות. CH., *ibid.* Cp. *Synhedrin*, 20b.

L. 77-81. שלשה שירים—עו' הבא, see *Pesikta R.*, 99a, and *Midrash Tillim*, LXXXI., and parallels. YS., § 980 in the שלשה פירושים (ed. Constantinople, see Steinschneider's Catalog. Col. 1287). See also commentary to *Song of Songs*, attributed to R. Saadyah.

L. 82. With regard to the literature about שבעים שמות, see Zunz's *Gottesdienstliche Vorträge*, p. 273 (second ed.), note h, to which references there are still to be added: R. Tobyah b. Eliezer (see Salfeld p. 137 seq.); Barzilai in his commentary to

ומצאנו בקצת נוסחי דאגרתא דשה"ש דמפרש—: p. 128, ספר יצירה the Cp. *ibid.*, בהוא שבעים שמות של שבח שקרא בהן המקום את ישראל p. 307; YM.Is., 253; YM.Ps. (MS.), 74a and 97a, MH. I., תניא שבעים שמות להקב"ה וכנגדן שבעים שמות לישראל. ויגש ר' חיים מוסא and, שבעים שמות לתורה וכנגדן שבעים שמות לירושלים in the *Beth Talmud*, II. 124 (edited by Prof. Dr. Kaufmann.) Cp. Epstein in his edition of the Midrash תרשא, XXVI., note 4.

L. 82-125. שבועים שמות לישראל: ישורון—ובדרכיהם. In the MH.: נער בכור רך יחיד ילד אח ריע בן אהוב עבד לעם לאום בת רעיתי בתולה כלה אשת נעורים פרדס מעין ידידים נאולים קדושים ממלכת כהנים משרתים צבאות אלים אדונים עליונים ארץ אישים אדם עדה קהל אילי הצדק יחידים עברים אפרחים אריה נחש אילת זאב שור רם (ראם?) כרם נמץ שעשועים אגוז תמרה תפוחים ענבים תאינה רמון זית נחל סגולה יונה צפור בני אל חי ענלה פרה אישון תולעת אם חכמים גבורים to בעל המורים Cp. צדיקים חסידים ישרים קרובים עמים תמימים Num. xi. 6. See also *Sifre* 68a (פיסקא ט"ו), especially the note of Herr Lector Friedmann: בכ"תי ר' הלל ג' שנקראו אחים ורעים כרם נחלה צאן וכו' וכל לשון חבה מפרש להו באגרת שה"ש דע' שמות נקראו ישראל בכור נער בן יחיד כלה וכו' כדאיתא התם.

L. 125-157. שבועים שמות—בתוכה. See YM.Is., p. 253. MH.: שבועים שמות לירושלים. ירושלים שלם מוריה ה' יראה יבום גלעד לבנון ציון כסא ה' עיר ה' יפה נוף ירכתי צפון קרית מלך רב כלילת יופי משוש לכל הארץ בעולה חפצי בה אבן מעמסה אפרתה שדה יער מנוחה אריאל הר מועד סף רעל בתולה כלה אשת נעורים רבתי עם שרתי במדינות רבתי בגוים בית תפלה עיר שחוברה לה יחדיו מגדל עדר שגל מצודה גולה וסורה ערן גן אלהים הר דרום מקודשת ידידות דרושה עיר לא נעזבה עקרה מוראה העיר היונה הר גבוה עיר צדק קריה נאמנה גי חויון דלתות העמים במות נחלה בשן כרמל ה' שמה רמה הר הקודש הר חמוד גבעת הלבנון רחל ארמון טבור הארץ חדרך יער הנגב בהר מרום ישראל שם חדש אשר פי ה' יקבנו.

L. 157-165. ושבעים—תבואה. MH.: שבועים שמות לתורה תורה ראשית קנין חכמה מוסר בינה ערמה דעת מזימה משל מליצה חידה צדק משפט מישרים לקח תחבולות ספר הברית ספר מלחמות ה' יראת ה' טהורה תמימה משיבת נפש נאמנה מחכימת פתי מצדת ישרים משמחי לב

מאירת עינים זהב זכוכית כלילת יופי כסף טובה פנינים לויית חן ענקים
אש דרת רבש חלב נופת צופים שמן תורק מנדנים שעשועים שלישים
מועצות מתוקים תורי זהב אמת נעימים נחלה עצה עמוקה ארוכה רחבה
עטרה בתולה כלה אשת נעורים ששון שמחה תאינה חסר תושיה אילת
אהבים יעלת חן דדים לחם מים יין עץ חיים יקרה חרוץ תבואה
Y.M.Ps. (74a) gives the same passage in the name of מדרש,
agreeing with our text, except the following variations:—l. 159,
reading תחבולה and omitting חידה; l. 160, ספר מלחמות and
; וכסף וגזית; l. 162, חמור מזהב and נוצרת; l. 161, מחכימת פתי
; דדים לחם מים חלב; ll. 164 and 165, שעשועים שלישים; l. 163,
עץ חיים ירקק חרוץ תבואה.

L. 165-195. שבעים—שמות. MH.: 'בה עליון ה'.
אדון אלוה אל אהיה יה שדי צבאות חי אלהים רם ונשא ונשגב ונפלא גדול
ועוז וגבור הוד והדר אדיר נורא ונאמן הצור תמים אמת אש קנא ונוקם
ונוטר ובעל חמה צדיק וחסיד טוב וטהור איש שומר קרוב רחוק ראשון אחרון
את גיאא אב אריה רועה נשר תפוח גואל חזק עד שופט גואל חזק עד
שופט מלך מסתתר מושיע יוצר קורא בורא רועע אשכל הכופר עיר קדיש
YM. מגדל עז ישר ידיד עתיק צח ואדום חנון רחום צבי עופר האיילים
Ps. (97a) שבעים שמות נקראו להקב"ה עליון נשא נשגב נפלא גדול :
(so in the MS.) גבור עוז הוד והדר נורא אריה הצור תמים נאמן וכו' (so in the MS.)
שעליון שהוא עליון במרומים . נקרא רם ונשא ונקרא נשגב כי כה אמר
ה' רם ונשא . נקרא נשגב שנ' ונשגב ה' לבדו ביום ההוא . נקרא נפלא
שנ' לעושה נפלאות גדולות לבדו . נקרא גדול שנאמר גדול אדונינו
ורב כח . נקרא גבור שנ' ה' עוז וגבור . נקרא הוד שנ' הוד והדר
לפניו . נקרא נורא שנ' נורא אלהים ממקדשך . נקרא ישר שנ' פקודי ה'
ישרים משמחי לב . נקרא אריה שנ' אריה שאג מי לא ירא . נקרא הצור
שנ' הצור תמים פעלו ואומ' צורי ולא עולתה בו . נקרא תמים שנ' תורת
ה' תמימה . נקרא נאמן שכן הוא אומ' האל הנאמן . נקרא טוב שנא'
טוב ה' לכל . נקרא אלהים שברין ברא שמיא וארעא . ה' מרי שמיא
ומרי ארעא . נקרא אדון שהוא אדון על כל ברואיו . נקרא אלוה שהוא
אלוה על כל ישראל שהוא תקיף על הכל . נקרא אהיה אשר אהיה שהוא
ואין חוץ ממנו . שדי שאין העולם כדאי כיום שברא אותו . נקרא אדיר
שנ' אדיר במרום ה' . נקרא בעל מלחמה שנ' ה' איש מלחמה וגו' Cp.
ibid. See also ARN., 50b and 51a, as well as 53a
and 54a (version II.) and notes.

L. 195-201. ד"א שה"ש—שבח. With regard to these עשר שירות see Epstein's admirable essay in the periodical *ממזרח וממערב* (pp. 85-89), who, indeed, exhausts the subject. I only add here that the MH. to בשלח agrees with the *Mechilta*, except in the ד"א שירת שלמה דכת' שיר השירים אשר שירה שמינית (probably after the Targum of the *Song of Songs*). In an anonymous commentary to שה"ש MS (Cat. Neubauer, 268) השירים לית ומלא יו"ד כי יו"ד שירות הן והוזכרו במכילת' גם במדרש ויכולו לשיר זה למעלה מכולם. Cp. also צרור המור, 152c. YM.Ps., p. 276b, gives also this passage of עשר שירות in the name of Midrash שה"ש. See also YM.Is., p. 37, for the whole passage. The גנאי in the שיר חבאר is perhaps on account of Moses' death being indicated there, according to the Midrashim. See NR. XIX. 33, and Pseud-Jonathan to Num. xxi. 20. See also the Post Scriptum at the end of these notes.

L. 201-203. שיר השירים—נתנה. See CH. I. 1, § 5: אבל שלמה מלך: תני משום ר' נתן, § 1, CH. I. 2, וחבמ' או' מהר סיני. etc. etc.

L. 203-206. ד"א—שיר חדש. See CH. I. 5, § 3. *Mechilta*, 34b and parallels.

L. 206-210. ד"א נסלתה—מכולם. See CH. I. 1, § 11. Cp. *Midrash Agadah*, ed. Buber, I., p. 170, which is the nearest parallel.

L. 210-213. ד"א—לבניו. The meaning of the passage is not clear. At any rate we must insert the word ישראל after היו in l. 211. See CH. *ibid.*, והוא מקלסן.

L. 210-224. מנין—ויונקים. See *Tosephta Sota*, VI. 3, and commentaries (מנחת בכורים). Cp. B. T. *Sotah* 30b, and the Tosaphoth, beg. ר' מאיר about the end, and ER. XXIII. 7; YM. Ps. 24b, from a Midrash: מלאכי שירות אמרו מלאכי: המרום אחת בעקידת יצחק... כבודו אלא אמר הב"ה אין לי כבוד בארץ ואין לי כבוד בשמי מרום אם אין עמי ממליכין אותי בארץ אין לי מלכות כביכול בשמי המרוםהי ישראל אומרים שמע... למלאכי השרת והן מקבלין מהם ואומ' בשבמ"לו הרי לנו שירה בעקידת יצחק ואחת על הים כמה שג'... השירות הללו אמרו מ' ה' אדונינו ומה אדיר.....

L. 225-229. ישקני—מראיך. CH. I. 2, § 3.

L. 229-231. ד"א—התורה. YS., § 981 (175*b*), in the name of a Midrash.

L. 231-235. ד"א—פיהו. YS., *ibid.*, R. Tobya b. Eliezer, in his commentary to the *Song of Songs* (MS. Cambridge, Add. 378): ומרוב אהבת ישראל זכר בנשיקה הזאת לפיהו לפי שדרך מלכי: מורח ומערב להיות נושקין על היד. Cp. Rashi to this verse. Cp. *Berachoth*, 8*b*.

L. 235-236. אבא—שונאיהם. See *Berachoth*, 57*b*, and *Tanchuma*, חוקת, § 20.

L. 237. ד"א—הירדן. The blank is in the MS. Perhaps he alludes to the proximity of Israel with the ארון.

L. 237-240. ד"א=וחייתם. YS., *ibid.*, but shortened.

L. 240-248. כי טובים—דכא. YS. *ibid.*, in the name of a Midrash. The ד"א in l. 243-4 (ביון שנמל מדרי) etc.) suggests the reading לדיך. Cp. R. Eleasar of Worms in the הרקה to this verse: כי טובים דודיך מיין קרי ביה דריך להניק ד"ת.

L. 248-251. שאל—דודיך, *Mishneh Abodah Zarah*, II. 5, etc. See CH. to this part of the verse and parallels.

L. 251-260. ד"א כי—מה שהוא. YS., *ibid.* (end of p. 175*b* and begin. of 175*c*). Some of these explanations in CH., *ibid.*, § 3.

L. 260, 261. ד"א לריח—סנחריב. YS., *ibid.*, Ch. I. 3, § 2, after which our text is to be corrected.

L. 261-263. ר' דוסתאי—טובים. See Jonathan to 1 Kings xviii. 16, וקליף. Cp. *Berachoth*, 10*b*. Perhaps this was also one of the various Derashoth of the words אל הקיר. The last five words in l. 263 seem to be a clerical error.

L. 265-270. ד"א—עשו. YS. *ibid.*, shortened. Cp. the פרק ר' יאשיהו (in Jellinek's *Beth Hamidrash*, V., pp. 112, 113), where this דרשה, as well as the preceding one of R. דוסתאי, are to be found in a much enlarged form. In the (MS. Oxford Cat., Neubauer, No. 2199), I., 140*b*, we read:—ובמדרש: שה"ש קורא לר' חדקא הינדקא וכן עשה רב סעדיה החכם זל"ע בתשובות חרוזיו לרשעים כשהזכיר החכמים לשבח הזכיר ר' חדקא כך שם חכם קרופאי והנדקי ברחש לבי לחוקקי וכל' ושמעתי מרבנא שמואל דוד אמי זל"ע כי זה הנבון הוא ר' חדקא וכך הוא במדרש שה"ש שמתחיל ר' נתן אומ' מלאכי השרת אמרוהו לריח שמניך טובים היה ר' הינדקא אומר הרי את למד שריחן של צדיקים יפה שכך מצאתי כתוב שהכיר משה לעצמות יוסף בריח לפיכך הכניסן במחיצתן ואל תתמה שהרי יש בני

אדם שמבחינ עצמות לאדם ולבהמה ובין עצמות ישראל וכן אתה מוצא ביצחק כשנשק ליעקב. Cp. Steinschneider, *Ozar Nechmad* II. 31, MS. Cambridge, Add. 394, in the Commentary to the *אור ישע* (Zunz, *Literaturgeschichte der Synagogalen Poesie*, p. 103):—
 'ר' חדקא א' וכו' שריח הצדיקים ניכר משל רשעים שהכיר משה וכו' שהרי בעוה"ז יש בני אדם מבדילין בין עצמות ישראל לעצמות או"ה וכן 'ר' מאיר אומ': MH. IV. : ביצחק כשנשק וכו' שהיה ריח ניכר משל עשו טוב ריחן של צדיקים מריח ארון הברית שריח ארון הברית אינו הולך אלא דרך ג' ימים * אבל ריחן של צדיקים הולך מסוף העולם ועד סופו וכין הוא אומ' וירח את ריח בנדין ויברכהו מלמד שריחן של צדיקים נודף בחייהן ומנין אפי' במיתתן שנ' ויקח משה את עצמות יוסף עמו * זה תימה גדול * 'ש' לך אדם שהוא מכיר את עצמות אדם מעצמות בהמה עצמות גוי מעצמות ישראל * אמור מעתה כשנכנס משה לקפלימין שלמלכים היח משה מריח ריח ארונו של יוסף כריח העו"הב ואומ' בוודאי אלו עצמות יוסף

L. 270-273. ר"א—תורה. YS. *ibid.*, offering better readings.

L. 273-282. ד"א—הלקש. See *Midrash Tillim*, CXVI. 3, with regard to מלכיות and *Midrash Mishle*, XXX. 27.

L. 283-288. ד"א—עולמות. See YS., *ibid.*; CH., *ibid.*, about the end of the paragraph, ר' יאשיהו (as above), p. 113.

L. 289-294. משכני—מעטה. YS., *ibid.* at the end of § 981.

L. 294-298. ד"א—נרוצה. YS. § 982. See also CH., I. 3, § 3.

L. 298-310. הביאני—לגלגל חמה. See YS., *ibid.* This passage, or part of it, is quoted from the *מדרש שה"ש* by the following authors: Nachmanides in his *שער הנמול* (cp. his commentary to Genesis i. 3; R. Simon Duran in his *Magen Aboth* (Leghorn, 1785), 88b, and in the commentary to the *Song of Songs*, attributed to Nachmanides (supposed to belong to R. Azriel) I. 3. Cp. R. Menachem of Recanati's *Commentary to the Pentateuch* (Venice, 1523), p. 41b, as ואמרו רבותינו. R. Bachaye b. Asher, in הקמח, s. v. לולב, has also a parallel in the name of the Chapters of R. Eliezer. MT., p. 9a and b, בראשית רבה ויצא, M.H. : היאנו המלך חדריו אלו חדרי המרכבה ויעליו הוא אומ' הביאני המלך חדריו אלו חדרי גן עדן שהן שקולין לחדרי רקיע וג"ע נבראו במאמר אחד וכשם שהרקיע עשוי שורות שורות של כוכבים כך ג"ע עשויה שורות של צדיקים והן מאירין בה ככוכבים וועץ החיים בתוך הגן ר' יהודה אומ' כדרך שהקיטונות האלו פתוחין

למַרְקֵלִין כַּךְ עֵץ הַחַיִּים בִּאֲמֻצָּע ג"ע. וְכֵמָּה הוּא עֲבִיו ר"מ אומ' אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מֵהֶלֶךְ עֵץ הַחַיִּים ר' יְהוּדָה אומ' מֵהֶלֶךְ שִׁבְעַת מֵאוֹת שָׁנָה אַחֲרֵיהֶם אומ' מֵהֶלֶךְ חֲמִשָּׁה מֵאוֹת שָׁנָה עֵץ הַחַיִּים וּמִכּוּיִן לְגַלְגַּל חֲמֵה מֵהֶלֶךְ חֲמִשָּׁה מֵאוֹת שָׁנָה וְכָל פִּילּוּג מִיָּמֵי בְּרֵאשִׁית אֵינָן יוֹצֵאִין אֵלָא מִתַּחְתּוֹ. See also Jellinek's *Beth Hammidrash*, III, 194, and Horowitz, *Introduction to the Beth Talmud*, I. Cp. GR., XV. 5, and תר"ד, c. II.

L. 310-319. לָכֵן—וְכֵסֶף. YS., *ibid.*, 176d. CH. to this part of the verse, § 2.

L. 319-338. וְכֵן—הֵר הַזֵּיתִים. See *Pesikta R.*, 102b and 103a and b and parallels. Our text seems to be a combination of the view of R. Levi and that of R. Jochanan R. Joshua b. Levi, and R. Eleasar (בִּירְרוּה = הֵנְאִין וְהַמְשׁוּבְחִין). See also *Sifre*, 135a and 142b. The words from אֲמַתִּי—הַזֵּיתִים (l. 337, 338) ought perhaps to be placed after the word יָם, in l. 344. YM.MP. 172a: נִגְלִילָה אֲמַתִּי..... הַזֵּיתִים כִּמְ"שׁ וְעַמְדוֹ רָגְלוֹ עַל הֵר הַזֵּיתִים. Cp. Raimundus, *Pugio Fidei*, 848 (or 661), the same passage from ב"ר וִיגֵשׁ.

L. 338-340. ד"א—בְּרֵאשִׁים. YS., *ibid.*

L. 340, 341. ד"א—קֶשׁ, urging נִגְלִילָה.

L. 341-344. ד"א—יָם. Meaning obscure. I can only guess that we have here some corrupt translation of Jonathan to Ezekiel xxxix. 11.

L. 344-350. נִזְכִּירָה—אַחֲרֶיךָ. See YS., *ibid.*, shortened. CH., *ibid.*, on this part of the verse. Perhaps we should insert before כִּשְׁאוֹנוֹ (l. 345) the words ד"א. The first דְּרִשָּׁה would then be that the patriarchs are to be preferred to Noah, etc. See also ER., VI. 4.

L. 351-352. יְהוֹשׁוּעַ—אַהֲבֹן. There can hardly be any doubt that the sentence refers to R. Akiba. See *Jerushalmi Sotah*, 21a, and *Lament. Rabbah* III. (letter ס). Perhaps this י' ב' ר' is identical with יְהוֹשׁוּעַ הַגֵּרִסִּי. In passing the following from the יְהוֹשׁוּעַ הַגֵּרִסִּי שֶׁהָיָה מְשֻׁרֵת לִר"ע, III., p. 40b, כְּדֹאִיתָא בַּפ' עוֹשִׂין פְּסִין וּבְרִיתָא זֹו עָקְרָה בְּדִרְשָׁה דֵּאֲגִידָה דְּעִשְׂרָת יְהוֹשׁוּעַ הַגֵּרִסִּי וְהָתָם מְסִיק דְּבַעִי"ה כְּהוּצִיאוּהוּ, etc., cp. *Midrash Mishle*, XI. 1, and parallels.

L. 352-355. ד"א—שֶׁהוּא מוֹשֵׁךְ..... חֲכָמָה שֶׁהֵן, F., ד"א—בּוֹ. אומְרִין עֲלֵיו לֵג' לִלְלוֹת שְׁעֵלָה מִשָּׁה וְכו'. YS., *ibid.* MT. 8a, from the בְּרֵאשִׁית רַבָּה. See *Temura*, 16a, *Beth Hammidrash* I. 125.

L. 356-361. ד"א ..... שמואל בשעה שנ'..... F., ... ד"א—ובניו שיהיה ספק למשה ויודע שלא היו בניו כשרים והיה ממנה בניו לשופטים לישראל... אבל זרים היו במעשה ובשמואל לכך נא' ט' ד' מ' זה היה משה מישרים אהבך זה היה שמואל ובניו.

L. 361-364. ד"א—והבריו YS., *ibid.*, MT., *ibid.*, who reads ופירש (instead of ופילש), see in the פיוט, beginning עניו בדת פלש the phrase מה יפית. Cp. also *Beth Hammidrash*, V. 97. Cp. II. 18a, מגן אבות על ר"ע, וכמו שאמרו על ר"ע, שנ' עליו הביאני אל בית היין.

L. 365-371. משל..... אביה וניאפה ויצאת. F., שחורה—המשכן. והיתה..... התחילו הברותיה מחסות (מחסדות I.) אותה מ' ה' אומרת..... השמש לא דומה..... אמו כאיור ולא דומה לשהוא יוצא ונתנול ינוח לו במהרה יחזור להיות נאה..... לאומות שחורים אנו במ' הע' ונאים אנו במ' אבותינו דמשכן. YS., *ibid.* See CH., I. 5, § 1, and I. 6, § 3.

L. 371-375. ד"א..... ישראל כשהיו עושין בטיט, F., ד"א—בכסף. See YS. ובלבנים במצרים..... ד"א בן פלח..... היה עליו במיעוטה. *ibid.* (on שחורה אני). The passage is also cited in MS. Oxford (Cat. Neubauer, No. 268), p. 267b.

L. 375-379. ד"א..... כאהלי קדר שאתם רואים, F., ד"א—מצות. אותם שסלק (? שחור) מבחוץ וכי כעורים הם אהלי קדר אלא מה אהלי קדר שהם שסלק (שחור) אדם נכנס בתוכו והרי See CH. *ibid.* to these words.

L. 379-385. ד"א..... האוהל הזה כך מתח המקום, F., ד"א—מתגאה. את הרקיעים האלו או יכול כדרך שאוהל זה אין אדם..... אלא הרבה מותחין..... אותו יכול כך היה המקום ת"ל..... ולא סייעוהו בריה..... שאין יוצא מן האדם מכל המעינות שבו אלא מים סרוחין..... אילו יוצאין, etc. YM., p. 113. Cp. for the last lines ARN., 35b, I. and notes.

L. 387-392. ד"א..... והנביאים של שקר מנין אתם, F., בני—יום. או..... שאין המקום נפרע אלא מן הגדול שכן המקום אמר למשה קח..... חשבון עם האיסטרטיות שהיו אפסונותיו כלום אלא דבר קל אלא אני 'אהרונ את הנר'. See R. Menachem of Recanati's commentary on the Pentateuch, p. 262, where this passage is quoted from the כשישראל חוט' אין הק"בה ופרע אלא מגדוליה, reading: מדרש שה"ש שכן א' הק"בה למ' קח..... מלה"ד למלך..... חשבון עם האסמרטיות

L. 410-417. לסוסתי—רבים. F., זה היתה המריה שנסה. אותם ויבש המים והטיט לא יבש התחילו..... ליבש והטיט אינו יכול ליבש אמ' להם המקום..... שאבדו סוסיו ורכבו של פרעה כך הייתם ליבש אמ' אתם חייבים ליאבד אלא אני אעשה מד"רש, 307a, Y.M.Ps. 307a, ARN., p. 49b, and parallels. I. 9, § 4, See CH., לססתי ברכבי פרעה דמיתך רעייתי זו היה התראה שהמרו ישראל על הים ואיזה היא המראה אלא ניסה אוהם המקום יבש את המים והטיט לא יבש התחילו וכו' סוסיו של פרעה ורוכביו וכו' אתם ליאבד אלא בשביל שמו הגדול שלא יתחלל לכך נאמר וימרו מניין לנו שיבש המקום את המים והטיט לא יבש לקיים מה שנ' דרכת סוסך בים מים רבים

ד"א לסוסתי ברכבי פרעה מכאן היה. F., ד"א—רוח. ר' מאיר אומ' כשם שיצא פרעה בסוס נקיבה כך הקב"ה הראה אותו בכסא הכבוד בדמות סוסה נקבה שנ' לסוסתי ברכבי פרעה ולמה יצא פרעה בסוסה נקבה אמר פרעה לחיילותיו מי בכל הבהמות שלי קל ארכוב אחרי ישראל א"ל אין בכל הבהמה קל אלא הסוסה שלך מפני שה' כולה צבעונין ולא היה כיוצא בה בעולם לפיכך כל הסוסים הזכרים רצים..... כך אמ' הב"ה למלאכי מרום מי בכל המשמשין לפניך קל, etc. אלא הרוח שהיא יוצאת מתחת כנפי הכרובים אף הב"ה נגלה See CH., I. 9, § 4, *Mechilta*, 33a, and parallels (especially *Midrash Tillim*, XVIII. 14).

L. 427-429. לאבד שונאי ישראל עמו. ד"א—עמו. CH. and *Mechilta* *ibid.* Cp. *ibid.* Targum.

L. 429-435. ד"א—רעייתי. F., in quite a different order, as follows:—יהודה בן שמעי או' לפי שיצאו ממצרים בסוסים לכך העמיד: המקום עליהם סוסים של אש בים לכך נאמ' לססתי ברכבי פרעה מלמד שנתן המקום אימתן של ישראל על המצרים והיו מכין הפרדות שיחזרו אותן למצרים והגלגלים מושכין אותן בים לכך נאמ' לסוסי ברכבי פר דימיתך רעייתי ואין דמיתך אלא דמויות מלמד שבדמיונים נגלה המקום על ישראל כאדם שמדמה את חבירו ואו' אין זה איש פלוני. כך היו ישראל מסתכלין בהקב"ה ומדמין אותו לכך נאמר דימיתך רעייתי See *Mechilta*, 37a. Cp. Nachmanides (or Azriel), and R. Eleazar of Worms in the *herak* to this verse, both of whom have this last *Derasha* (433-435) דימיתך רעייתי. Bachaye, to Gen. ix. 4, cites it from a *מדרש*, whilst *סחולה* (MS. Oxford) has: וכן אמרו במדרש: ר' מאיר אומ' אע"פ שבא פרעה בסוסים נקיבה אף המקום הראה אותו בסוסים (בדמות *margin*) נקבה בכסא הכבוד לקיים מה

beg. YM.Ps. 58a, quotes this passage (448-455) in the name of a מדרש, and agrees with F. only, וניהג אחד מן התינוקות עמה. See CH., I. 14, § 1, with regard to לקו הבכורות, which our text has rather shortened. Perhaps we ought to supply here the passage quoted by לקח טוב from מדרש שה"ש (ed. Buber, 25b), which is missing in the editions.

L. 456-463. אשכול הכופר דודי לי זו עמידתן, F., אשכול—בשנה. של יש' בנחלי ארנון ר' חילפי ..... זו ביאתן של ישראל בקדש ברנע ד"א אשכול ..... לי זו ביאתן של ישראל בשעה שחנו ישראל בנחל זרד י"ט שנה בנחל זרד וי"ט שנה חנו בקדש הרי ל"ח שנה ר' שמעי היה או' בשעה שקברו אהרן הכ"הג אשכול הכופר דודי לי ..... מה כרמי עין גדי עושין ארבעה וחמשה פעמים בשנה כך צ' עתידים להיות ר"י—ובע'. YS. *ibid.* (מולידין ד' וה' פעמים בשנה וי"א על כל בע' ובע' l. 459-463). Rashi to this verse quotes something similar from an אנדה. With regard to the נחלי ארנון, see above l. 235 reading perhaps דדי instead of דודי. For the Darasha of חילפי, see *Seder Olam*, c. 8, end. Perhaps he means in general the stay of Israel in the desert, tending to the same explanation as the Targum of this verse, so that the real point of the Derashah is missing in our text. For תצוה אהרן כ"ה compare *Tanchuma* § 15.

I. 464-473. חביבה—נדיב. F., חביבה—נדיב. הנך יפה רעייתך בכל מקום שישאל, משבחין את הקב"ה אף הקב"ה משבחין י הרי מצינו בשני מקומות ישראל אמרו מי כ' ב' ה' א"ל הקב"ה א' י' מ' כ' ישראל אמר ה' י' ל' ו' אף אני הכתבתי בתורה ו' ת' לי מ' כ' וגוי קדוש אמרו ישראל אין כאל ישורון ר' שלמייא היה א' כ' י' אומר משל לבני אדם שהיו משבחין עם המלך ונענה אחד וא' להם אף אתם כיוצא בו כך א' המקום לישראל אף אתם כיוצא בו אין כאל ומי כאל ישורון ובנ"י אומרת דודי צח ואדרום והמקום אומר לישראל מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב ד"א הנך יפה רעייתך כאדם שאומר ונענה אחד וא' להם אף אתם כיוצא בו כה נאה איש זה בעל עינים נאות הנך יפה דודי בלשון אחד מקלסים זה את הקב"ה נקרא אחד וישראל R. Eliezer of Worms' commentary Cp. CH., I. 16, § 1, and *Mechilta*, 36b.

L. 473-481. ד"א—וישר הוא. F., ד"א—וישר הוא. כשאתם הולכין בדרכי אתם אוהבי ורעי מה הם דרכי המקום ת"ל ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט נותן מתנת חנם לכל באי עולם י כי צדיק ה' צדקות אהב ..... מא כ"ל רעבים מכסה ערומים פודה ..... חסדים תקן נפשך שתהא אהוב להק"בה היה גומל חסדים ונותן צדקה

אבל איני יודע מה הוא שבר לנותני צדקה ישר יחזו את פנימו ישר זה הקב"ה שנ' צדיק וישר הוא. See *Shabbath*, 133, and *Tanchuma* וישלח, § 10.

ונ'..... אם אין חכם מכיר למי F., ונאמר—בחכמתו L. 481-493. שבראו..... יש חכמים * מי בכל מלכי הגוים * הוי חכמים בעיניהם בני אדם שהכירו דרכי חמה..... ומה חמה..... וחילקו אותה על החדשים * והתקינו השנה על הקופות החמה והשנים נוהגות ובאות כמה שהתקינו לא חסר ולא יתר..... להתקין התקנה הגדולה..... להכיר למי שבראם ואת כל העם חכמו הם לבנות מדינות וכרכים..... ולכבש את הים בלי..... לא דרך ולא שביל ומהלכין..... המים ולא החכימו לומר מי עשה הים ומי משיב את הרוח הזה * חכמתם לתקן את אחרים..... טפשין כאחד איברו את חכמתן..... ויכסלו מוסר הבלים בניהנם ודלקו ביהרותם היא יאיר (הוי אומר ?) The meaning of בלפדנים is not clear to me. The copiest of F. indicates his inability to read the word by the dots.

אל..... גיבורים שנ' הוי גבורים F., אל—לתקלה L. 493-497. לשתות יין מי הם הגיבורים..... הצדיקים הכובשין..... עיר שהם מושלן..... במה שהוא רצונו רוצה.....

אל..... חסד מנכסים שלו אין לו..... F., אל—מזבח L. 498-507. אלא שעינו רע..... א"ל תן לשבויים תן לעניים תן להברות אבלים לקבור מתים והוא נוזף בהם ומקללם אומר להם מלאכה לעמול לפיכך אין עשרו מתקיים בעניין רע שעונה את גבאי צדקה..... אדם הזה השכל וידוע אותי עשה כמו שאני עושה..... כי אני ה'..... נאום ה'..... כיוצא בי רצונך שתקרב לי כראוי עשה צדקה שהיא חביבה לפני הקב"ה הרבה Cp. *Koheleth R.*, V. 13; cp. *Sukka*, 49b.

חטא אדם..... אם יש לו לאדם אלף F., חטא—ידיו L. 507-19. רבואות זהב..... לו לאדם בשעת צרתו שכן הוא אומר..... ונותן הקב"ה רשות עליו למשחית שבר אותה הצדקה שנתן מקדים למלאך המשחית..... אלא שדוחפו והופכו וכופתו על פניו ומפיים עליו לבית דין ואומרת אע"פי שחטא זה..... קדמתי ורשותי קדמה את רשותו כדיי היא הצדקה..... שהאכיל מתים היו * כיסה ערומים כדי הם הנפשות שקיים להציל את נפשו וכן הוא אומר ומתן..... או לחם אחד שנותן לאדם ליד העני מעביר ממנו את הכעס * ואיזו היא הצדקה עני אחד סומא בשתי עיניו ואין לו מה יאכל נתן לו אדם דינר אחד או לוגמא אחת לפי מה שהוא אדם אל יאמר בעצמו יודע הוא הסומא מי נתן לו אמר המקום אני מדרש הנותן : YM.Ps. 257b. רואה את הסתרים אני משלם על ידיו

צדקה אפי' היתה ונתחתם גזר דינו ליאבד וניתנה רשות למלאך הממונה על הפורענות לילך וליפרע ממנו אין המלאך הממונה על הצדקה מניחו אלא רץ ובא לו בין מלאכי המרום ומלאכי המרום נתנין לו ריוח והוא או' להק"ב לפניו פלוני שנתת רשות עליו לאבדו זכות גדולה בידו והממונה על הפורענות עבירה אחת בידו בלבד הלא אלף עבירות בשביל זכות אחד ימחל לו כל עבירותיו וזה אומ' זכות זה שעשה שקולה כנגד הכל צדקה היה נותן ומאכיל עניים אינה מצוה של מכון נפשות קיים אלולי כן מתים היו כדאי הן נפשות עניים שהשיב שימחל לו על כל חטאיו והקב"ה אומ' וצדקה תציל ממות והנותן צדקה כביכול מקבל פני שכינה בכל יום שנ' חסד ואמת יקדמו פניך והקב"ה אומ' למלאך הפורענות אל תיגע בו מצאתי זכות לו מחול על כל עונותיו שכן הוא אומ' ע"י אליהו ותקרב לשחת נפשו מצאתי כופר. See below ll. 563-93.

ר' עקיבא מושלו משל אם יהיה אדם, F., ר"ע—הצדקה. L. 519-530. דנסתוס לבעל הזמורה הרי לבו גם אם ילוה להגמון אחד ..... אמר הקב"ה אם כנפשך שתהא מלוה דליכט ויהיה לבך שמח תן לעני שכ"ה מ'ה'ח'ד' ונמול אדם ישלם לו או יכול ..... קמח קלי ומה מצינו ששילם לו מה אמר בשלמה ..... הקומץ ההוא הפועל אלא נפשו שנ' ואלין ..... and דנסתוס. See *Aruch*, s. v. מעלה עליו כאילו הוא נוזל את נפשו ומיון, which would mean to be the creditor of the man who had to levy fines. See *Baba Bathra*, 10a. Cp. *Ruth R.* V. 6, ד"א גשי הלום מדבר בשלמה.

ד' דברים ..... מפירותיהם ..... והקין, F., ארבעה—כולם. L. 530-33. קיימת לו ..... הם וג"ח היא הצדקה והבאת. See ARN. V. 1., c. 40, p. 60a, and parallels.

מהו שכרם בעולם חלקם, F., ומה הוא—לא כל שכן. L. 533-44. עם אב' יצ' ויעקב שנ' מתן בסתר ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו ואין גדולים אלא האבות שנ' האדם הג' בע' וכן אמרו לו לאברהם ..... גדול עליהם כאלהים ומה שכר נטלו על שביבדו את אברהם ..... רחב היא וכל ביתה ומהם הלכו ..... לאפריקי ואף פלטו במלחמה בזכות אברהם שנ' בו האדם ..... שלא שככה המלחמה מבין הכנענים אלא ..... מכבדו אותו עכשיו כאילו שהוא חי ביניהם ומה אם לכנענים שלא הלכו במעשיו עמדה זכותו להם בניו שהולכין בדרכיו ואוהבין את המקום ועושין צדקות וג"ח על אחת כמה וכמה ואם לרשעים עמדה זכותו לישראל צדיקים עאכ"ו. Of course, we must read אדם מתן, as in Proverbs xviii. 16. Cp. *Torath Kohanim* 85c. In YS. II. 6c, this passage is

quoted from the רב"ש רבה. See ER. XXXII. 2. See also LR. XVII. 6, and parallels with regard to the emigration of גרנשי.

L. 544-63. ולמה – הפורענות. F., ולמה נקרא חברון קרית ארבע. והיה קרית של ארבעת גבורים ענר אשכול וממרא ואברהם ד"א שנקברו בו ד' אבות אדם הראשון אברהם יצחק ויעקב שנ' האדם זה אדם הראשון. הגדול זה אברהם יצ' ויע' שנ' בהם גדולים. באברהם כת' ..... עשו היה ראוי שיקרא יעקב ויעקב היה ראוי להעמיד כהנים ..... ורחל ובלהה ראויים ליעקב קלל עשו נטלו ממנו כל חמתנות האלו ומכר את בכורתו ..... בנשים וגו' פרק ממנו עול שמים וה' שנאו ..... ניטל את השם ..... ניטלה הימנו הבכורה ..... זכה במלכיות ..... וזכה יעקב בארבעתן לפי שדבק בדרכי אבותיו שהן נותנין צדקות וגו' ..... אף הוא זוכה בכל ..... ד"א ..... שנקברו ב ..... המהלך בדרכיהן של אבות שיהא חלקו עמהן שנ' מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו משרה אותו לעולם הבא עו"ד כשם שחל השם על יעקב כך היה, YM.MP. 176b. עם האבות ראוי לחול על עשו ..... עשו היו ראוי שיעמיד מלכים ויעקב כהנים. הברכות הראשונות היו ראויים לעשו והאחרונות ליעקב ..... קלל עשו בטלו הימנו ..... אף הב"ה שנאו שנ' ואת עשו שנאתי נטל ממנו השם ..... נטלה בכורה ממנו ..... ואוהבים את המקום ברוך הוא In the rest it agrees with F. See GR. LVIII. 4. Perhaps we ought to read in l. 545 ארבע צדיקים instead of גיבורים.

L. 563-93. ר"ע—צדקה וכבוד. F., ר"ע לבני אדם. שהיו חייבין למלך ונתן להם זמן שיתנו לו חובו. ולא היו מכבדין המלך בדורון ולא שואלים בשלומו והיה אחד מהם מכבד המלך בדורון ושואל בשלומו בכל יום ואומרין דרך ארץ הוא לכבד את הרופא לפני צורך. וכן יעקב אבינו אמר כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפניו. הגיע זמנם ..... כל אותן שהיו חייבין לו באו למשכן האיש שהיה מכבד את המלך אמר להם למה אתם ממשכנים אותו יש בידו לשלם לכו עמי לפני המלך. הלכו עמו כיון שראהו המלך נתן לו ריוח. עד שלא הגיע פשט המלך את ידו לו ושאל בשלומו תחלה ואמר הכנס לכאן. הן שהיו חייבין למלך עומדין ורואין אותו יושב בצידו. אמרו מה ראה המלך לכבד את זה והלא אף הוא חייב למלך. לא דיו שלא נתמשכן אלא שקיבל עוד את כל הכבוד הזה. אמרו להם שהיה הוא מכבד את המלך ומביא לו דורון ומשכים ושואל לו בשלומו ואתם לא כבדתם אותו. אף לא לשאל בשלומו. הרי אילו שהלכו למשכנו רואין אותו יושב בצידו והם שמחין שלא משכנוהו. והיו אומרין אלו משכנו את זה שכך הוא אוהב מכובד על המלך היינו מתים שזערנו אוהבו של מלך מי גרם לאיש הזה לבא לכל

הכבוד הזה הדורון שהיה מקריב למלך • התחילו כל אותן החייבין למלך מטפחין על פניהם ואומרין למה לא עשינו כך • ומה הוא דורון של מקום דקה שני עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מובח • כך הנותן צדקה אפילו היה בידו עבירה ונתחתם גזר דינו לאוביו וניתנה רשות למלאך הממונה על הפורענות לילך וליפרע ממנו • אין המלאך הממונה על הצדקה מניחו אלא הולך בין מלאכי המרום • ומלאכי המרום נותנין לו ריות • והם אומרין לפני הקב"ה פלוני שנתנה רשות עליו לאברו זכות גדולה בידו שהצלתו • והממונה על הפורענות אומר וכי עבירה אחת בידו בלבד • והלא אלף עבירות בידו • ובשביל זכות אחת ימחול לו כל עוונותיו • וזה זכות שעשה שקולה כנגד הכל • צדקה שהיה נותן ושהוא מאכיל את העניים • אינה מצוה של ממון נפשות קיים אילולו כן היו מתים כדאי הם נפשות העניים שהשיב שתמחול לו על חטאיו • והקב"ה אומר וצדקה תציל ממות • והנותן צדקה כביכול מקבל פני שכינה בכל יום שני חסד ואמת יקדמו פניו • והקב"ה אומר למלאך הפורענות אל תיגע בו כי מצאתי לו זכות למחול לו על כל עוונותיו שכן הוא אומר על ידי אליהו ותקרב..... כופר מי שעשה עבירות תשע מאות ותשעים זכות אחת שעשה היא מעכבת ממנו הפורענות בעולם ומניח לו לעו"הב אם אין לו למי יתן צדקה אלא א"כ רודפו מנין שאם לא באו אצלו שילך אחריהם ת"ל צדק צדק תרדוף רדוף אחר הצדקה ואחר המצוה לעשותם שני רדוף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד See the quotations from the Y.M.Ps. above, ll. 507-19. The word כדלע"ל in the text, (l. 583), would suggest that our present text in ll. 507-19 is incomplete. See *Pesikta Rabbathi*, 127a : כבוד את ר"א כבוד את רופאך : and cp. parallels.

L. 593-601. וכן מצינו באברהם, F., וכן מצינו—משפט הצדקה. .... לקבל את העוברים..... השרת ומה שכר קבל על הצדקה..... שא"ל המקום כי את כל הארץ אשר..... וערך השולחן לפני בניו ארבעים שנה • ועוד שיבחו האלהים כי ידעתיו וגו' וכן הקב"ה משבח את משה וגדול כחה של צדקה שכל מעשה של משה לא נשתבח אלא על הצדקה ועל הדין שני צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל..... ועל הדין שני צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל וכן בדוד ויהי דוד..... וכן מלכת שבא לא שיבמתו אלא על הצדקה ועל הדין וישימך למלך עליהם לעשות (see 1 Kings x. 9). Cp. *Midrash Mishle XIV.* and I. תד"א.

L. 601-21. וכל דור..... וג"ה אפילו כל, F., וכל דור—לאדם. מעשיהם רעים אין גזר דינם נתחת' לאבד אילו היו דור המבול ואנשי סדום

עושין צדקה..... שהיה בידם כל העבירות לא נתחתם גז"ד אלא על שלא היו נותנין צדקה שנ' גאון שבעת לחם ושלוח השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה • מניין לאנשי המבול כסדום • בסדום ה"א זעקת..... רבה ולהלן ה"א כי רבה..... מה רבה האמור בסדום כי ויד עני ואביון לא החזיקה לא הכירו את מי שבראן ולא רצו לעשות צדקה לפיכך אבדו מן העולם שכן הוא אומר מבלי משים לנצח יאבדו..... אע"פ שהמקום מטיב להן אינן מכירין אותו שנ' לזה רשע ולא ישלם • אפי' הקב"ה רואן אינן נותנין אבל הצדיקים אין כל יגיעם אלא צדקות שנ' צדיק חונן ונותן ואינן שבעים מן הצדקה ומן המצות ובפני הרשעים קשה המצוה לעשותה שנ' ראמות..... חסד אלא הן יריאין..... מזה המה • וכן אומרין הרשעים מה טובי שאני נותן את שלי לעניים וכי אין אלהים יכול ליתן להם..... ואני נותן להם לשונאיו של אלהים ואינן יודעין שנהכסין לניסיון ניתנין לאדם. See *Synhedrin*, 103b, with regard to מיכה (which passage is omitted in F.), and NR., IX. 24; GR XXVII. 3, ת"ל רבה רבה לגז"ש, inferring however another *Derasha* from it.

L. 621-27. וכה"א אפס כי לא יהיה בך, F., וכן הוא אומר—בריוח. אביון וכתוב כי לא יחדל אביון מקרב הארץ כיצד אתה מקיים את שני כתובים אלא אם נותן לך נכסים ואתה עושה מתן צדקות הרי נכסיד קיימין לך ואם יבא עני ויאמר לך תן לי צדקה ולא נתת לו הכנס תחתיו Here is a long *lacuna* in F., some page being wanting in the MS. Cp. NR. XXII. 8, and *Tanchuma* מטת, § 6.

L. 627-44. The MS. תלמוד תורה ר' יונתן—ושלך שלו (in the Bodleian in Oxford) 175b, to Deut. xv. 11, has the following passage : א"ר יונתן ב"ר יוסי העושה מצוה א' בדוחק סופו לעשותה : בריוח והמבטל מצוה אחת מריוח סופה לבטלה מדוחק וכ"הא כי פתוח תפתח את ירך פתח ליתן כדי שלא תפתח ליטול • ב' ידות הן בצדקה א' פתוחה ליתן וא' פתוחה ליטול כמה בין זו לזו • לפי' הנותן צריך ליתן שבח והודאה להב"ה שעשאו מן הנותנין ולא מן הלוקחין ושתי ידות אלו א' למעלה וא' למטה יד של עני למטה ויד בעל הבית למעלה לפי' צריך אדם ליתן שבח והודאה להב"ה שעשה ידו עליונה ולא תחתונה • ד"א פתוח תפתח כל הנותן צדקה לא לעצמו בלבד הוא מטיב אלא לכל העולם כולו דכתי' כי פתוח תפתח אמר ה"ה אם פתחת ירך לעני אני פותח לך השמים ומוריד גשמים ומרחם לכל העולם בשבילך שנ' יפתח לך את

אוצרו הטוב וגו' ואם יאמר לך אדם אם אתן צדקה אני מחסר ממוני ונכסי יסתכל בעצמו שהרי דבר שאינו חסר אינו מוסיף ודבר המתחסר מוסיף שער הראש והזקן שמתחסרין מוסיפין שער העפעפים שאינן מתחסרין אינן מוסיפין וכת' שה פזורה ישראל וכת' יכרסמנה חזיר מיער ישראל נמשלו לשה שגוזזין אותה ומגדלת יותר והאומות לחזיר שאינו נגזז מוסיף מדרש שיר השירים פתוח תפתח כל הנותן, YM.MP. 123a. ילמדנו צדקה לא לעצמו הוא מטיב אלא לכל הבריות מסוף העולם ועד סופו לכך נאמ' פתוח תפתח אם פתחת ירך לעני אתה פותח את השמים להוריד גשמים שנ' יפתח ה' לך את אוצרו הטוב נמצא זה מטיב לכל העולם כולו ולעצמו • ואל יאמר אדם מחסר אני את נכסי אם נותן אני לעניים • יסתכל אדם שכל מה שחסר אינו מוסיף שער הראש והזקן שהן מסתפרין לעולם גדלים והגבנים שאינן מסתפרין אינן מגדלין כלום כך נמשלו ישראל כרחל שגוזזין אותה והיא מגדלת צמר בכל שנה ושנה החזיר הזה שאינו נגזז אינו מוסיף כך נמשלו ישראל לאו"ה • ראה כמה יתרון לנותני צדקה ממי שאינו נותן כרחל וחזיר אם נתת צדקה לא משלך נתת כי אם משלו שנ' לי הכסף והזהב אמר ה' צבאות וכן דוד אומ כי ממך ר' שמעון בן אלעזר אומר כל שאינו MHG. V., הכל ומידך נתננו לך מוסיף ליתן צדקה ילמד מגופו בכל מקום שמסתפר הרי הוא מחליף וכל מקום שאינו מסתפר אינו מחליף שער הראש והזקן לפי שהן מסתפרין הן מחליפין הגבנים לא מסתפרין ולא מחליפין הרחילה הזו לפי שהיא נגזרת היא מחלפת והחזיר אינו נגזז ואינו מחליף כך רשעים לא נגוזין ולא מחליפין וכך היה רש"בא אומ' עשה עד שאתה מוצא מצוי לך ומוצא אתה מה שתתן שבעבור צדקה שאתה עושה בניך יושבין בשלום ומרבה אתה שלום בעולם שנ' והיה מעשה הצדקה שלום. See CH. VI. 11, § 1. See also מבוא to *Tanchuma*, B. 62a and b, where the same passage (with some variants) is given from a *Tanchuma* MS. in Oxford. See *Abboth* III. 7 and IV. 9, ARN. 41b and *Shabbath* 151b.

L. 644-47. ומנין—מתכנסות YM.Is. 18. See *Synhedrin*, 139a.

L. 647-48. ומניין—הצדקה. After הצדקה the word שלום must be supplied after Is. xxxii. 17. See NR. XI., about the end, גדול השלום שניתן לעושי צדקה.

L. 648-702. שהרי הוא—צדקה. We give here the following extracts from the MH., which will not only show us the verbal emendations to be made in our text, but also the proper arrangement of the various Derashoth which are, as will be seen, misplaced in the MS.

הרי הוא אומ' במועל נפש כי תמעל מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' כמה מעל בקודש בשוה פרוטה וכמה הוא פרוטה אחד משמונה באיסר האיטלקי והוא מביא תחתיה איל בשתי סלעים שהן אלף וחמש מאות שלושים ושש פרוטות והלא דברים קל וחומר ומה אם מועל בקודש בשוה פרוטה בלא יודע משלם אלף וחמש מאות שלושים וששה במה שמעל המתכוין למעול על אחת כמה וכמה. הרי אדם שלא היה בידו לעשות צדקה אלא שאבד סלעו מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה מעלין עליו כאלו נתנה בידו אמרת מה זה המועל בשוה פרוטה בלא יודע משלם אלף וחמש מאות ושלושים וששה במה שמעל המתכוון למעל על אחת כמה וכמה הזוכה בלא יודע מעלין עליו כאלו זכה המתכוין לזכות על אחת כמה וכמה..... גדולה צדקה שהיא דוחה את הגזירה ונותנת ארכא לרשעים ממי את למד מיהונתן בן גרשם דכתי' ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני נון תלוי למה אם זכה בן משה ואם לאו בן מנשה..... למה מתן צדקה דומה למלך בשר ודם שנכנס למדינה ולא כיבדוהו בני המדינה ולא נתנו לו דרון לאחר זמן נצטרכו לו נתקבצו כולן ובאו אצל המלך יצא הפרכס שלו ואמ' להן אחד מכם לא כיבד את המלך ולא נתן לו דרון עכשו אתם באים אצלו אין אתם יודעין שדרון של אדם גורם לו להיות אהוב אצל המלך. וכך מתן צדקה דומה אדם שיש בידו מתן צדקה ובא לידו עבירה חמורה וגזרו עליו מלאך שהוא ממונה על הפורענות ליפרע ממנו שמע מלאך שהוא ממונה על הצדקה ובא ועמד לפני הנבורה נתנו לו מלאכי השרת רוח נכנס ועמד ביניהם אמ' לפניו רבונו של עולם אותו האיש שגזרת עליו פורענות יש לו מתן צדקה בידי שמע מלאך שהוא ממונה על הפורענות אמ' וכי יש צדקה שעשה תולה על העבירה שעשה שמע מלאך שהוא ממונה על הצדקה אמ' וכי צדקה שעשה של ממון היא והלא נפש פדה נפש החיה כדאי הוא שתתלה לו שמע הקב"ה דברי שניהם וגזר על המלאך שממונה על הפורענות שלא יגע בו כל עיקר שני' ויחננו ויאמר פדעוהו מדרת שחת מצאתי כפר אפלו אדם שיש בידו תתקצט עבירות ויש לו מתן צדקה ביניהן תולה לו על כולן שני' אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעוהו. וכל דור ודור שלא היה בידו מתן צדקה גזר דין מתחתם עליהם לאבדן דור המבול שלא היתה בידו מתן צדקה לפיכך אבדו מן העולם הזה ומן העולם הבא שני' וירא כי רבה רעת האדם בארץ וכן הסדומיים לא אבדו אלא על שלא היתה בידן מתן צדקה שני' ויד עני ואביון לא החזיקה וכן המצרים וכן סיסרה אף גוג כולן לא אבדו אלא בשביל שלא היה בידן מתן צדקה שני' מבלי משים לנצח יאבדו שכך דרך הרשעים לומר מה היא הצדקה ומה הן עניים לפיכך אבדו מן העולם אחאב מלך ישראל לא עשה צדקה מימיו

בעין יפה אלא שמנע סעודתו מבין שלוש שעות לפיכך נתנו לו שלש שנים כנגד שלש שעות ולא מנעה ליתנה לעניים אלא לבקש על עצמו וכן את מוצא כשחטאו ישראל לא היה בינם לבין חסדומיים אלא מתן צדקה בלבד שני לולי ה' צב' הותיר לנו שריד כמעט כסדרם היינו ואין מעט אלא צדקה שני טוב מעט בצדקה ואומ' חי אני נאם ה' אלהים אם עשתה סדרם אחותך היא ובנותיה כאשר עשית את ובנותיך ואומ' כמעט קט ותשחיתי מהם בכל דרכיך ואין מעט אלא צדקה שני טוב מעט בצדקה וכן את מוצא שלא עמדה להן בגולה בימי המן אלא צדקה שני ואהי להם למקדש מעט ואין מעט אלא צדקה שני טוב מעט עם צדקה וכי קטנה היא הצדקה והלא הכת' משבחה ע'היא גדולה אלא קטנה היא בעיני נותנה כאיזה צד אדם נותן לחבירו סלע או איסר או פרוטה או שתים או שלושה ואינו מדמה שיטול עליהם שכר * וכי מה דימה בועז ליטול שכר על מלא קומץ שנתן ומה שכר נטל שנטל את המלכות וכן את מוצא בנבוכדנצר הרשע כשראה אותו החלום ושמע פתרונו התחיל אומר לדניאל מה אתה יועצני אמר לו עניים אלו שהגליתם מארצם רעבים צמאים ערומים פתח להן אוצרותיך ופרנס אותן אולי תרפא את החלום שני להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאך בצדקה פרוק וכי תעלה על דעתך שדניאל הצדיק היה משיא עצה לנבוכדנצר הרשע שונאו של מקום אלא לפי שראה ישראל שבגולה מטולטלין ברעב השיאו עצה זו בשביל לרחם על ישראל מיד פתח אותו רשע אוצרותיו וחילק להן שנים עשר חדש * לאחר שנים עשר חדש שכח אותו רשע החלום והתחיל מיטייל על פלטורין שלו שמע קול צעקת המון העניים לפני אוצרותיו אמ' מה זה הקול שאני שומע אמרו לו קול המון עניים שהגלית תובעין פרנסתן נכנסה בו עין רעה אמ' מה היא צדקה ומה הן עניים ענה מלכא ואמ' הלא דא היא בבל רבתא די אנא בנייתה לבית מלכו בתקופ חסני וליקר הדרי אמ' אלולי החמון (הממון ?) שלי מהיכן אני בונה המדינה הזאת מיד צוה ופסק הפרנסה מהן עוד מלתא בפום מלכא קל מן שמיא נפל לך אמרין נבוכדנצר מלכא מלכותא עדרת מוך אמ' לו הקב"ה רשע מי גרם לך כל אותן שנים עשר חדש שלוח הלא צדקה שעשית והלא דברים קל וחמ' ומה רשעי אומות העולם נתלה להן בשביל צדקה ישראל שעושיין צדקה בכל שעה על אחת כמה וכמה וכן את מוצא במלכות אדום הרשעה שלא שעבדה בישראל אלא בזכות צדקה שעשה עשו וכן חני מתנבא ואומ' עוד אחת מעט היא אמ' להן עוד מצוה קלה אחת שיש לו לעשו בידו היא שהעמידה בידו את המלכות * אחת זו ברכה שבירכו אביו ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי מעט זו צדקה שעשה תאמ' שהיה יצחק צריך לו והלא מצינו שהיה גדול מאביו באברהם הוא אומ' וה' ברך את אדני מאד ויגדל אבל ביצחק הוא אומ' ויגדל האיש וילך הלך וגדול עד כי גדל מאוד הרי שלש גדולות

והרי הדברים קל וחמ' ומה אם זה שעשה לאביו והוא חייב לאביו ולא היה אביו צריך לו גרם לו ליטול מלכות העולם הזה המאכיל את העניים הרעבים ואת הצריכן על אהת כמה וכמה לכך הנביא מזהיר שמרו משפט ועשו צדקה.

The way in which the various clerical errors are to be corrected is easily seen, and there is no need to dwell on them. We shall now try to give parallels and extracts from other MS. to each Derasha by itself. L. 648-62, שהרי—שכר. See *Torath Kohanim* 27a, for a parallel. The sentence relating to אהאב (l. 653-58, כמה וכמה—אהאב) is misplaced here, and must, according to MH., be transposed after the words מפני השכינה l. 671. Cp. CH. I. 5, § 2, *Pesikta* K. 160b, *Synhedrin* 102b, אהאב וותרן היה. L. 662-71, השכינה—מוצא אתה מוצא. This passage is quoted in YM.Is., p. 9, from which we give here the most important correction. L. 665, ולא עמד (עוד); l. 670, הנותן איסר; l. 170, ומניין (אין גדולה) היא גדולה; l. 671, אינו מדמה; ll. 671-689, מדרש צדקה תרומם גוי צדקה, צדקה תולה—שעשה עשו היא גרמה לו שקבל מלכות יתר שכן הוא אומ' ע"י חגי שהיו הנביאים מצטערים על ישראל ואומ' עד מתי יגיע קצינו אמר להם עוד אחת מעט היא עד עכשו יש להם שתי מלכיות שיעבדו אותן מלכות יון ומלכות עשו ומה זכות היתה ביד יון בזכותו של יפת שהם השמלה ואין המקום מאבד שכר כל בריה אמ' יעמד מדי ופרס מיפת ויקבל מלכות וישעבד את ישראל שנה ויעמוד וקיבל אחריו מאה ושמונים שנה בזכותו שכבד את אביו שנה אחת במלכות מדי עמד חגי אמר הבה עוד קיים לה עוד אחת מעט זו מלכות עשו שהיו בידו שתי מצות שהאמין באביו ואמ' לו הברכה אחת לך אבי זו האמנה שהאמין באביו מעט זו הצדקה שעשה וכי עשה בצדקה מימיו אלא מה שנ' ויאבה יצחק את עשו אמ' הבה כדי היא האמונה שעשה שאתן לו המלכות הא אף לרשעים. See *Abodah Zarah*, 8b and 9a, סע"ר XXX. and LR. XXIX. 2. We shall accordingly read in l. 678, יעמד יון מיפת עשו see also GR. LXV. 16, with regard to the merits of עשו. See CH. II. 7, about the end, יצחק שאבה יצחק, etc. L. 689-702, של צדקה. וכן דניאל. See ER. XXX. 24; l. 691, read מנכסי instead of מנכסי.

L. 702-3, ד"א—הארץ. See YS. II. 138a, quoted there from מדרש שיר השירים; cp. NR. I. 9. Perhaps it was one of the Dera-shoth in *Pesikta* K. פ' שקלים.

L. 704-706. ר"א—מנחה. YS. *ibid.*, omitting the words ומביאים קרונות וכמריסין. Perhaps we should read נקרונות וכפרימין. See *Sifre* 14a, PK. 9a and *Aruch*, s.v. קמר and כמרוסא or, perhaps, דורונות וכלדיקים; cp. CH. IV. 8, § 2.

L. 707-13. ר"א—כמה וכמה. YS. *ibid.*, in a shorter form; l. 707 read מקלסין instead of מקבלין; cp. *Shabbath* 33b.

L. 713-18. ר"א—חרב. YS. *ibid.*

L. 718-23. ר"א—ביניהם. Omitted in the YS.; l. 719, read לאומים חטאת (instead of חסד ל').

L. 723-42. ר"א—לעשות וגו'. YS. *ibid.*, in a very shortened and defective form. For the better understanding of those lines as well as of some of the preceding Derashoth, we give here also the following abstract from MH.:—ד"א ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד זה חסד שניתן לאברהם אבינו שנ' תתן אמת לעקב חסד לאברהם ולא נתחייבו או"ה כלייה אלא בזכות חסד שעשה אבינו אברהם ועליו הוא אומ' וחסד לאומים חטאת חסד שעשה אברהם אבי' הוא היה כעס על האומות א"ל הקב"ה לאו"ה הרי עשרים דור משנברא אדם הראשון ועד שבא אברהם לעולם ולא עמד אחד מהם ובנה מזבח עד שבא אברהם ובנה מזבח לשמי שנ' ויבן שם מזבח ויקרא בשם ה' * ד"א וחסד לאומים חטאת חסד שעשה יצחק הוא עמד לבניו במדבר שנ' כה אמ' ה' מצא חן במדבר * ד"א חסד שעשה יעקב הוא עמד לבניו להתגבר בין האומות שיהיו אומות ומלכויות מביאין אותן בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות * ד"א וחסד לאומים חטאת חסד שעשה יוסף הוא גרם לו ליטול מלכות במצרים שנ' אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה * והלא הוא משמש את יעקב אביו בבית המדרש אלא מלמד שאפילו בחיי אביו הוא היה מפרנס את אחיו * ד"א וחסד לאומים חטאת חסד שעשה מרודך הוא היה כעס על חזקיהו שנ' בעת ההיא שלח מראדך בלאדן ספרים ומנחה אל חזקיה * ד"א וחסד לאומים חטאת חסד שעשה בן הדר הוא היה כעס על אחזיהו שבן הדר בשחל השלח מלאכים אל אלישע ואמר לו האחיה מחולי זה ואחזהו נפל לתוך גוזזטרא שלו והלך לדרוש בבעל זבוב ואלהי עקרון באותה שעה ניטלה מלכות משומרון ונתנה למצרים שנ' כה אמר ה' כאשר יציל הרועה מפי הארי שתי כרעים או בדל און כן ינצלו וגו' * ד"א וחסד לאומים חטאת חסד שעשו אנשי נינוה הוא היה כעס על או"ה א"ל הקב"ה לאו"ה מפני מה לא עשיתם תשובה לפני כדרך שעשו אנשי נינוה תשובה שלימה לפני * ד"א וחסד לאומים חטאת חסד שאו"ה עושין הוא היה חטאת להם ומהוא חסד שהן עושין בונין דימסאות

ומרחצאות שירחצו בהם עניים ועשירים וכי מה בכך אלא בשעה שהן
בונים אותן אומרים הניחו מקום שנעבוד בו ע"ז הניחו מקום שבו נחביא
את הזונות נמצאת זכותן היא חובתן. והרי דברים ק"ו ומה דבר שהן
סוברים שיזכו בו הן חייבין בו חטאיהם על אחת כמה וכמה. ד"א וחסד
לאומים חטאת חסד שעשה משה הוא גרם לשכינה לירד למצרים להציל
את ישראל ממצרים. ד"א וחסד לאומים חטאת חסד שעשו ישראל הוא
גרם להן להידבק בשכינה שנ' ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם
היום. See PK., pp. 12, 13 and 14; *Baba Bathra*, 10b; *Tan-*
chuma 3d, אור זרוע § 3, and עקב § 8, כי תשא quoted there from the
ילמודנו (cp. Jellinek's *Beth Hammidrash* V. 162). See also *Mechilta* 1b,
הגוים and נינוה with regard to קרובי תשובה. Cp. also Rashi to Amos iii. 12:
ד"א מצאתי בדברי ר' מאיר זצ"ל בפאת מטה בעון אחויה בן אחאב ששלח לדרוש
בבעל זבוב אלהי עקרון האחיה מחלי זה ובדמשק ערש בן הדר מלך ארם שלח
לדרוש באלהי ישראל.

L. 742-43. וכן משה—ממות. Here, probably some proof from
נביאים is missing. See I. תד"א I.; cp. YS. I. 24a; see also *Jeru-*
shalmi Peah 15a, צדקה וג"ח שוקלת כנגד כל מצותיה של תורה.

L. 743-72. קללות—ומהו. See for the whole passage LR.
XXXIV. 11, and YM.Is., pp. 229 and 237, מדרש or הגדת. The most important
corrections are, according to the latter, l. 756, ומה אני (אנו); *ibid.*, (ויכס) אכסנו, and l. 757,
תהפוך פנים מהן. L. 744, מונעי צדקה. Read also, in l. 771, ברכות לנותני צדקה,
הצדיקים) מן הצדקה.

L. 772-80. הנותנין—באי עולם. YS. 176d, § 985 (omitting,
however, from ד"א—לאביהן). (For Derashoth of an opposite
tendency see NR. XXI. 16.)

L. 780-83. ד"א—ליריאך. YS. *ibid.*, according to which we
have to supply the word שבר after נותן, l. 783, and so we have
to supply אומרת after the word ישראל, l. 781.

L. 783-84. ד"א—לפי מעשיו. Omitted in YS. See CH. I. 16,
§ 1. רבש"ע אף שאת מבא עלי, etc.

L. 784-88. אף ערשנו—מדרמשק. YS. *ibid.*, YM.MP. 29b, מדרש
אף ערשנו רעננה אלו עשרת השבטים שגלו לפנים מסמבטיון כמה שנ'
בפאת מטה מלמד שלא שיר הב"ה אלא אחד משמונה בהם וי"א אחד
משבעה ר' אליעזר אומ' אחד משמונה של מטה ממה שנ' בפאת מטה

והפאה של מטה אחד משמונה של מטה הרי לך שתי פאות ושתי ירכים
 XXII. See סע"ר. וארבע רגלים והמטה כולה להיכן הלכה לפניו מרמשק
 Cp. Rashi, Amos iii. 12, וצל שהיה. מפרש זו אחד משמונה וכו'
 The passage is also quoted by R. Abraham b. Moses Maimon from the מדרש שה"ש. See Epstein's
 אגדה, p. 71, and especially his important note, pp. 79 and 80.

L. 789-91. קורות—לשלמה. Supply in l. 790 ביתו after ובנה;
 instead of משה in l. 791, read מצור. See CH. I. 1, § 5.

L. 791-95. ד"א—כולה. See *Yoma* 38a.

L. 795-98. ד"א—השכינה. In Deut. xxxiii. 21 and 1 Kings
 vii. 3, we read צפון ספון instead of וספון. See YS. I. 263a. Cp.
 CH. I. 17, § 3, at the end.

S. SCHECHTER.